

İşıqlı sabahlar üçün, parlaq bir gələcək üçün,
çiçəklənən millət üçün, səsi dünyaya yayılacaq bir
gənclik üçün, **düşünərək yaşayanlar üçün**, xoşbəxt bir
ailə üçün, sevincli qəlblər üçün, gülən üzlər üçün,
heyat səhifələrimizi parlaq imza sahiblərinin
qələmi ilə yazmaq üçün

parlaq imzalar

Kitabın sahibi: _____

Oxu tarixi: _____

Ürək ver:

GİZLİNDƏN QEYDLƏR

FYODOR DOSTOYEVSKI

Rus dilindən tərcümə:

Azad Yaşar

Koordinator: Amin
Redaktor: Fərid HÜSEYN
Korrektor: Turac ELDARQIZI
Tərtibatçı: İsmayıl SÜLEYMANLI
Art-direktor: Ramin HƏSƏNƏLİZADƏ
Cildin dizayneri: Bayram QAFAROV

Фёдор Михайлович Достоевский
ЗАПИСКИ ИЗ ПОДПОЛЬЯ

Fyodor Mixayloviç Dostoyevski
GİZLİNDƏN QEYDLƏR

Bakı, "Parlaq İmzalar" Nəşriyyatı – 2023, 200 səh. / II nəşr

© "Эпоха" журналы / 1864

© Parlaq İmzalar MMC / 2021

Kitabın bütün hüquqları qorunur. İcazəsiz olaraq hər hansı vasitə ilə nəşri və yayımlanması qadağandır.

Parlaq İmzalar Nəşriyyatı | 108
Klassiklər seriyası | 17

www.parlaqimzalar.az
info@parlaqimzalar.az
f @ /parlaqimzalar
0559697259 / 0559897259

Mətbəə: "AVE PRINT" MMC
Çap tarixi: 31.10.2023
Sifariş: 04(27)/23

Fyodor Dostoyevski 1821-ci il noyabrın 11-də Moskvada anadan olub. Dostoyevski uşaq yaşlarından Puşkin, Qöte və Servantesin əsərləri ilə tanış olub. 1846-cı ildə ilk romanını – “Yoxsul insanlar”ı yazıb. Bu roman haqqında dövrün məşhur tənqidçisi Belinski müsbət fikirlər səsləndirib. Amma növbəti romanları ədəbi ictimaiyyət tərəfindən bir o qədər də bəyənilməyib. 1849-cu ildə hakimiyyət əleyhinə fəaliyyət göstərdiyinə görə Sibirə sürgün olunub.

Yazıçıya dünya şöhrəti gətirən əsəri – “Cinayət və cəza” 1866-cı ildə çap olunub. Bunun ardınca “İdiot” (1869) və “Şeytanlar” (1872) romanlarını yazıb. Böyük yazıçı sonuncu romanı “Karamazov qardaşları”nı 1880-ci ildə tamamlayıb. Dostoyevski, demək olar, bütün həyatı boyu ruhi böhrandan çıxıb bilməyib, daim borclu olduğu insanlar tərəfindən sıxışdırılıb. Dünya ədəbiyyatının böyük klassiki 1881-ci il fevralın 9-da vəfat edib.

Azad Yaşar 1961-ci il aprelın 10-da Bakıda anadan olub. Orta təhsilini Əli-Bayramlı (Şirvan) şəhərində, ali təhsilini isə Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutunda memarlıq ixtisası üzrə alıb. Həm ölkəmizdə, həm də Rusiyada memar, dizayner və rəssam kimi çalışıb.

800-ə yaxın dünya yazıçısının müxtəlif janrlardakı əsərlərini dilimizə çevirib. “Məsnəvi”dən seçmələr” (Mövlana), “Missioner” (Ə. Həmdi Paşa), “Seçilmiş əsərləri” (Gi dö Mopassan), “Korlaşma” (E. Kanetti), “YaHU” (příçalar antologiyası), “Bütün əsərləri” (M. Ş. Vazeh), “Müsyö İbrahim və “Quran” çiçəkləri” (E. E. Şmitt) adlı tərcümə kitabları nəşr olunub.

Mündəricat

I

GİZLİNDƏ _____ 9

II

SULU QAR BARƏDƏ _____ 65

I

GİZLİNDƏ

Qeyd:

Həm bu qeydlərin müəllifi, həm də “qeydlər”in özü, heç şübhəsiz ki, uydurulub. Bununla belə, cəmiyyətimizi formalaşdıran şərtləri nəzərə alsaq, bu qeydlərin müəllifi kimi insanlar cəmiyyətimizdə nəinki var ola bilərlər, hətta var olmalıdırlar da. Yaxın keçmişə aid xarakterlərdən biri olduğu üçün mən onu daha qabarıq şəkildə oxucu kütləsinə göstərməyə çalışdım. Bu adam hələlik canlı bir nəslin nümayəndəsidir. “Gizlin” adlandırdığım bu parçada sözügedən şəxs həm özünü, həm həyata baxışlarını bizlərə təqdim edir və sanki bu yolla özünün bizim mühitdə necə ortaya çıxdığının, yaxud mütləq ortaya çıxmalı olduğunun səbəblərini başa salmağa çalışır. Növbəti parçada isə bu şəxsin həyatına aid bəzi əhvalatların yer aldığı əsl “qeydlər” sizə təqdim olunacaq.

Fyodor Dostoyevski.

1

Mən xəstə adamam... Mən kinli adamam. Heç kəsin vecinə deyiləm. Məncə, qaraciyərim ağrıyır. Əslində, xəstəliyimlə bağlı düz-əməlli heç nə bilmirəm və bəlkə, heç haramın ağrıdığını da dəqiq bilmirəm. Nə müalicə olunur, nə də buna bir ehtiyac duyuram, hərçənd təbabətə və həkimlərə hörmətim var. Mən həm də hədsiz xurafatçıyam; hətta o dərəcədə ki, bu mənim təbabətə hörmətimə xələl gətirmir. (Xurafata inanmaq üçün isə yetərincə savadlıyam, gəl ki, yenə də xurafatçıyam). Yox, mən acığa müalicədən yayınıram. Hə, bunu, yəqin, heç cür ağılınıza sığışdıra bilmirsiniz. Mən isə anlayıram. Belə, yəni sırf acığa düşərək, mən kimin qabağına kötük diyirlədiyimi, bəlkə də, sizlərə izah edə bilmərəm, amma tamamilə dəqiq bilirəm ki, müalicəyə getməməklə həkimlərə “pislik” eləmiş sayılmaram, çünki bu yolla özümə, sadəcə öz qəsdimə durduğumu hamıdan daha yaxşı bilirəm. Amma yenə də, müalicədən imtina səbəbim – məhz acığa düşməyimdir. Əgər qaraciyərim də ağrıyorsa, qoy daha betər ağrısın!

Artıq çoxdan bəri – iyirmi il olar, mən bu cür yaşayıram. İndi qırx yaşım var. Əvvəllər dövlət qulluğunda

Gizləndən qeydlər

idim, indi işdən çıxmışam. Əzəzil bir məmur idim. Kobudluq etməkdən həzz alırdım. Əgər rüşvət almırdımsa, deməli, ən azından necəsə acığımı kimdənsə çıxmalı idim. (Bu zarafatım yersiz alındı, yəqin, amma yənə də olsun. Yazanda düşünmüşdüm ki, şux bir şey alınar, indi isə görürəm ki, iyərnc ədəbazlıq eləmək istəmişəm – ona görə də məndə bu cümləni qəsdən saxlayacağam!) Arayış almaq üçün oturduğum masaya yanaşanda müraciət edənlərlə dişlərimi qıcayaraq danışdırdım, bu hərəkətimlə kimisə pisikdirməyə nail olanda, görünməmiş bir həzz duyurdum. İstəyimə isə, demək olar ki, həmişə çatırdım. Bizimkilərin əksəri onsuz da gözüqıpqıqdır, həm də ki yanıma xahiş-minnətə gəlirdilər də. Amma onların arasındakı yekəxana zabitdən xüsusilə acığım gəlirdi. O, heç cür mənə tabe olmaq istəmirdi və öz qılıncını cingildətməsiylə lap zəhləmi tökmüşdü. Sırf bu qılınc ucbatından düz il yarım onunla cəngə çıxdım. Nəhayət, mən qələbə çaldım. Bir də yanımda silahını cingildətmədi. Həm də bu hadisə baş verəndə hələ sütül cavan idim. Hə, cənablar, heç bilirsiniz, bu kinim hardan qaynaqlanır? Məsələnin bütün məğzi və iyərnciyyəti də elə ondadır ki, mən dəqiqəbaşı, hətta dərin qəzəb hissəinə qapılındə belə, öz-özümə tam səmimiyyətlə etiraf edirəm ki, əslində, mən nəinki kinli adamam, hətta qəzəblənməyi də bacarmıram: sadəcə kef havasına kiməsə hədə-qorxu gəlir, bununla özümə sanki təskinlik verirəm. Həmin vaxt ağzımın köpükləndiyinə baxmayıb, qabağıma bir oyuncaq və ya qənd-çay qoysanız, əlüstü necə sakitləşdiyimi aşkar gö-

rərdiniz. Hətta o an qəlbim əsl yuxaya dönərdi, hərçənd sonradan özümə hələ bir müddət də dişlərimi qıcırdadacaqdım və çəkdiyim xəcalətdən bir neçə ay yuxum ərsə çəkiləcəkdə. Neyləyim, xasiyyətim belədir.

Qəddar bir məmur olmağım barədə bir az əvvəl yalan dedim. Bunu açığımdan dedim. Onda o müraciət edənlərlə və həmin zabitlə sadəcə məzələnirdim, əslinə qalsa, heç istəsəm də, qəddar ola bilmirəm. Bunun tam əksini isbatlayacaq xeyli dəliliyim var və onları dəqiqəbə-dəqiqə sizə etiraf edə bilərəm. Onların, yəni o təzadlı hisslərin içimdə qaynadığının da mən fərqlində idim. Onların içimdə bütün ömrüm boyu qaynadığından da, hər an daşib-tökülmək istədiklərindən də agah idim, ancaq buna mane olurdum, onları coşub-daşmağa qoymur, həm də bunun qarşısını bilərəkdən alırdım. Onlar isə mənə hədsiz dərəcədə əzab verir, məni çapalayıb-çırpınmağa təhrik edirdilər və ən axırda məni necə bezdirdilərsə, daha deyiləsi deyil! Cənablar, bəlkə, indi sizə də elə gəldi ki, qarşınıza keçib, tövbə-etiraf edir, sizlərdən əfv-filan diləyirəm?.. Əminəm ki, bu sizə elə gəlir... Hətta sizə elə gəlməsinə rəğmən, inanın ki, bu mənim heç vecimə də deyil...

Mən nəinki qəddar, ümumiyyətlə, adam olmağı da bacarmadım: nə qəddar oldum, nə nəcib, nə əclaf, nə dürüst, nə qəhrəman, nə də cücü. İndi də öz məhrəm guşəmə çəkilib, mənə hər hansı fayda verməyən və hiddət dolu bu təsəlliylə özümü ovudurdum ki, həyatda ağıllı adamdan ciddi heç nə çıxmaz, halbuki axmaq birindən nə isə alınar. Bə-ə-li, on doqquzuncu əsrin ağıllı

Gizləndən qeydlər

insanı öz mahiyyəti etibarlıyla xaraktersiz olmağa həm borcludur, həm də mənəvi cəhətdən buna məcburdur, xarakter sahibi və ya işgüzar insan isə əsasən dayaz bir məxluq olmalıdır. Bu, mənim qırx il ərzində gəldiyim qənaətdir. Hazırda qırx yaşım var, qırx illik dövr isə elə ömrün hamısı deməkdir, hətta bu, xeyli ahıl yaşdır. Qırx yaşdan artıq yaşamaq ayıbdır, abırsızlıq və mənəviyyatsızlıqdır! Səməmi söyləyin görüm, qırx yaşdan artıq kimlər yaşayır axı? Sizə deyim də, kim o qədər yaşayır: sarsaqlar və nadürüslər. Mən bu qənaətimi bütün ahılların, bütün o hörmətli, çalsaçlı və müşk ətirli ahılların düz gözlərinin içinə baxa-baxa da deyərəm! Bütün dünyanın gözü qabağında deyərəm həm də! Bunu deməyə mənim haqqım var, çünki özüm də altmış yaşa qədər yaşayacağam. Hətta yetmiş yaşa qədər yaşayacağam! Səksən yaşa qədər yaşayacağam!.. Dayanın görüm! İcazənizlə bir nəfəsimi dərim...

Yəqin, cənablar, düşünürsünüz ki, məqsədim sizləri güldürməkdir? Hə, onda yanılırsınız. Mən heç də sizə göründüyüm qədər və ya bəlkə, sizə görünə biləcəyim qədər deyib-gülən bir insan deyiləm; yeri gəlmişkən, əgər bütün bu çərənleməyim sizləri bezdirdisə (artıq bunun fərqi nə varmağa başlamışam), ağılınızda bircə sual doğa bilər: axı kiməm ey mən? – Baxın, onda sizə cavab verərəm ki, mən 8-ci dərəcəli bir məmuram. Qarınımı doyurmaqdan ötrü (həm də sırf bundan ötrü) işləyirdim və ötən il uzaq qohumlarımdan biri mənə öz mənəvi vəsiyyətnaməsinə əsasən altı min rubl miras qoyandan sonra dərhal istefa verdim və indiki guşəmə qa-

pandım. Mən elə əvvəllər də bu guşədə yaşayırdım, indi isə oraya məhz qapanmışam. Baxımsız və naxoş mənzilim şəhərin ta o biri başındadır. Ağbirçək xadiməm köntöy bir kənd qadınıdır, küt olduğu qədər də acıqlıdır və ondan həmişə xoşagəlməz bir iy gəlir. Hər kəs deyir ki, Peterburqun havası mənə düşmür və xeyli məhdud imkanlarla Peterburqda yaşamaq mənə hədsiz bahalı gəlir. Bütün bunları mən hər barədə təcrübəli, çoxbilmiş məsləhətçilərdən və başıyla hər deyiləni sırf təsdiqləyənlərdən hər halda daha yaxşı bilirəm. Ancaq mən yenə də Peterburqda qalacağam, Peterburqdan heç yərə gedən deyiləm! Ona görə getməyəcəyəm ki... Eh, bir də axı mənim harasa gedib-getməməyimin fərqi var ki?!

Yeri gəlmişkən, dürüst bir insan böyük şövqlə nə barədə danışa bilər?

Cavab: özü barədə.

Odur ki mən də sizə məhz özüm barədə danışacağam.

2

Heç bilmirəm indi məni dinləməyə həvəsiniz var, ya yox, ancaq, cənablar, mən sizlərə özümün hətta bir həşərat qədər də dəyər qazana bilməməyimdən söz açmaq istəyirəm. Dəfələrlə bir həşəratla çevrilmək istədiyimi indi qarşınızda açıq-aşkar etiraf edirəm. Ancaq mən buna da layiq ola bilmədim. Cənablar, and içirəm ki, çox şeyi anlamağın özü də bir xəstəlikdir, həqiqi mənada və ağır xəstəlikdir. Adi insan şüurunun yansı, yaşadığımız bu zavallı on doqquzuncu əsrdə isə inkişaf etmiş